

Unikal elm və tədris mərkəzi

Telman CƏFƏROV,

*Bakı Slavyan Universitetinin
tədris işləri üzrə prorektoru, filologiya
üzrə elmlər doktoru, professor*

Azərbaycanın ali təhsil müəssisələri içərisində öz yeri və unikalılığı ilə seçilən Bakı Slavyan Universiteti bu günlər 70 illik yubileyini qeyd edir. Bu unikalıq təkcə onun ali təhsilin müxtəlif səviyyələrində çoxlu istiqamət və ixtisas üzrə hazırladığı yüksəkixtisaslı kadrların respublikamızın sosial-ictimai, elm və təhsil həyatında rolu ilə ölçülür. Sovet dönmündə Azərbaycanda təhsilin inkişafı və tərəqqisi bu ali təhsil ocağının fəaliyyəti ilə sıx və üzvi şəkildə bağlı olub. Yetşməkdə olan nəsillərin rus dilini dərindən öyrənməsi, onların rus dilində orta və ali təhsil almaları, xalqımızın malik olduğu maddi və mənəvi dəyərlərin ittifaq və dünya miqyasında tanıdılması vacib şərtlər idi.

1946-cı ildə əsasən ikillik M.F.Axundov adına Azərbaycan Dövlət Müəllimlər İnstitutu kimi qoyulan, 1952-1953-cü tədris ilinin sentyabr ayının 1-dən M.F.Axundov adına Azərbaycan Pedaqoji Rus Dili və Ədəbiyyatı İnstitutu adlandırılan, 1959-cu ildə Azərbaycan Pedaqoji Xarici Dillər İnstitutu ilə birləşdirilərək Azərbaycan Pedaqoji Dillər İnstitutuna çevrilən, rus dili və ədəbiyyatı müəllimlərinə ehtiyacın artması səbəbindən 14 ildən sonra, 1972-ci ildə, respublikanın o vaxtki rəhbəri, ulu öndər Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə yenidən M.F.Axundov adına Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Rus Dili və Ədəbiyyatı İnstitutu adı altında bərpa olunan bu ali təhsil ocağı üzərinə düşmüş missiyasını on illər boyu layiqincə yerinə yetirdi: orta, ertə ixtisas və ali təhsil müəssisələri üçün yüksəkixtisaslı kadrlar hazırlandı, tipindən asılı olmayaraq bütün təhsil müəssisələri üçün rus dili üzrə dərslər və tədris vəsaitləri, lüğətlər yazıldı.

İnstitutun qəbul zamanı respublikanın rayonlarından gələn abituriyentlərin xüsusi diqqətə yetirilirdi. Məsələn, 1958-ci ildə müəyyən olunmuş qəbul yerinə respublikanın Laçın, Zəngilan, Lerik, İmişli, Kəlbəcər, Füzuli kimi rayonlarının, ümumilikdə isə 54 rayonun hər birindən 20 nəfər abituriyent qəbul olmuşdu. Sonrakı illər ərzində qəbul planı əhəmiyyətli dərəcədə artırıldı. Məsələn, 1972-ci ildə M.F.Axundov adına Azərbaycan Pedaqoji Dillər İnstitutunun Rus dili və ədəbiyyatı fakültəsində 6114 nəfər tələbə təhsil alırdı. Bu isə sonrakı illərdə respublikanın ən ucqar rayonlarında fəaliyyət göstərən məktəblərin bəli rus dili və ədəbiyyatı müəllimləri ilə təmin olunmasına şərait yaratdı.

Respublika üçün rusistika üzrə yüksəkixtisaslı elmi-pedaqoji kadrların hazırlanması institut üzərinə düşən əsas və vacib problemlərdən biri idi. Aspirantura və dissertantura yolu ilə elmi-pedaqoji kadrların hazırlanması formalarını təkmilləşdirmək vacib idi. İnstitutun əməkdaşları yaradıcı və elmi məzuniyyətlərə göndərilirdilər. İnstitutun bir neçə əməkdaşına SSRİ Elmlər Akademiyasının və ölkənin digər tanınmış universitetlərinin aspiranturası və doktoranturasında təhsil almaq üçün təyinat verildi. İstedadlı məzunların bir neçəsi Moskva və Leningrad universitetlərinin aspiranturasına göndərildi. Bunun nəticəsi idi ki, artıq 1958-1959-cu tədris ilində institutun professor-müəllim heyətində iki nəfər filologiya elmləri doktoru, professor, 26 nəfər filologiya elmləri namizədi, dosent təmsil olunmuşdu.

1959-cu ildə iki institutun bazasında yaradılan M.F.Axundov adına Azərbaycan Pedaqoji Dillər İnstitutu rus dili və ədəbiyyatı, ingilis, alman, fransız, eyni zamanda, ana dili müəllimlərinin yetişdirilməsi üzrə yüksəkixtisaslı kadr hazırlığına həyata keçirmək vəzifəsini yerinə yetirən elmi-metodiki və tədris mərkəzinə çevrildi. İnstitutun profilinin genişlənməsi ilə tezliklə yeni kafedrlər təşkil olundu, onların elmi-pedaqoji potensialı əhəmiyyətli şəkildə gücləndirildi.

1960-cı ilin sentyabrından hətta Asiya və Afrika ölkələrindən rus dilini öyrənməyə o vaxtki Sovetlər İttifaqına gələn üçün birillik hazırlıq kursu (fakültə) yaradıldı ki, bu da artıq yeni bir istiqamətin inkişafına başlanğıc vermiş oldu.

İki institutun inteqrasiyası şəraitində təbii ki, rus dili və ədəbiyyatı istiqaməti üstünlük təşkil edirdi. O illərin təhsil siyasəti orta və ali məktəblərdə rus dilində təhsilin genişlənməsinə yönəldilmişdi. Kadr çatışmazlığı səbəbindən institut bütün təhsil formalarından (əyani, qiyabi və axşam) istifadə edirdi.

1967-1968-ci tədris ilində institutda artıq 4 fakültə, 27 kafedra fəaliyyət göstərirdi. İspan bölməsinin, müstəqil pedaqogika, psixologiya,



rus dilinin tədrisi metodikası, rus ədəbiyyatının tədrisi metodikası, ingilis dilinin fonetikasi, ingilis dilinin leksikasi, Azərbaycan və xarici ədəbiyyat, rus ədəbiyyatı və sovet ədəbiyyatı kafedralarının təşkilat institutun elmi-pedaqoji potensialını əhəmiyyətli şəkildə artırdı.

Dillər İnstitutu adı altında fəaliyyət bu ali təhsil ocağında Azərbaycan dilinin tədrisinin elmi-nəzəri və metodiki bazasının genişlənməsinə və güclənməsinə, rus, ingilis, alman və fransız dilləri ilə müqayisəli şəkildə öyrənilməsinə, müqayisəli dilçiliyin tipologiyası və praktikası üzrə mütəxəssis hazırlığına gözəl şərait yaratdı. Respublikada lüğətçilik işinin vacibliyi, ikidilli, xüsusən də azərbaycanca-rusca, rusca-azərbaycanca lüğətlərə olan ehtiyac nəzərə alınaraq institutda professor M.T. Tağıyev rəhbərliyi altında lüğət mərkəzinin yaradılmasına və bu işin sistemləşdirilməsinə qərar verildi. Göstərilən mərkəz elmi-tədqiqat laboratoriyası kimi bu gün də fəaliyyətini davam etdirir, rus dili ilə yanaşı, digər slavyan dilləri, roman-german dilləri üzrə respublikamıza gərəkli olan izahlı, iki və çoxdillili, tədris və sahə lüğətlərinin yaradılması üzərində işi davam etdirir. Fərəhləndirici haldır ki, bu gün ölkə Prezidentinin sərəncamına əsasən təkmilləşdirilərək latin qrafikası ilə nəşr olunmuş 4 cildlik "Azərbaycanca-rusca lüğət" və 3 cildlik "Rusca-azərbaycanca lüğət" BSU-nun "Lüğət mərkəzi" elmi-tədqiqat laboratoriyası tərəfindən hazırlanmışdır. Yeri gəlmişkən, qeyd edək ki, BSU Prezidentin sərəncamı ilə reallaşdırılmış latin qrafikası nəşrlərin, o cümlədən tərcüməsi və nəşri bu gün də davam etdirilən 150 cildlik möhtəşəm "Dünya ədəbiyyatı kitabxanası" layihəsinin də icraçılarından biri kimi çıxış etmişdir.

Respublika hökuməti 1972-ci ildə bərpa olunmuş institutun qarşısında konkret vəzifələr qoymuşdu: yüksəkixtisaslı rus dili və ədəbiyyatı müəllimlərinin hazırlanması; respublika məktəbləri ilə əlaqələrin genişləndirilməsi və möhkəmləndirilməsi; ali və orta ixtisas məktəbləri üçün elmi-pedaqoji kadrların yetişdirilməsi; rus dili və ədəbiyyatı müəllimlərinin ixtisasının təkmilləşdirilməsi; milli məktəblər üçün rus dili və ədəbiyyatı üzrə dərslər və tədris vəsaitlərinin yazılması.

İnstitutlar ayrıldıqdan sonra mütəxəssis hazırlığı və elmi-tədqiqat işləri 18 kafedrada aparılırdı. 280 müəllim ştatında çalışanlardan 6-sı elmlər doktoru, professor, 84-ü isə elmlər namizədi, dosent idi.

İnstitut Sovet İttifaqının digər elmi-pedaqoji mərkəzləri, eləcə də öz profilinə uyğun pedaqoji institutlarla əlaqələrinin genişləndirilməsi, professor-müəllim heyətinin elmi konfrans və simpoziumlarda iştirakına şərait yaradırdı. Milli məktəbləri bitirən tələbələr üçün tədrisin təşkili üzrə Moskva, Daşkənd və Frunze pedaqoji institutlarının təcrübəsini mənimsəyən institut 1977-ci ildə tədris planına Rus ədəbiyyatının propedevtik kursu fənnini daxil edirdi. Professor Əkrəm Əliyevin təşəbbüsü ilə ölkədə yaradılan ilk rus ədəbiyyatının propedevtik kursu kafedrası tələbələrə nitq vərdişlərinin inkişafı üçün gözəl imkanlar açır. Təəssüf ki, tədris yükünün və tələbə qəbulunun azalması üzündən sonrakı dövrlərdə bu kafedranın fəaliyyəti dayandırıldı. Onun bazasında ədəbiyyat nəzəriyyəsi kafedrası yaradıldı. Rus dilində nitq-ünsiyət mühitinin olmaması, "Xarici dili müəllimliyi (rus)" ixtisasına dil-danışıq bazasız və vərdişsiz tələbələr gəldiyi bir şəraitdə ədəbi mətn üzərində işin təşkili məqsədilə bu tipli praktik yönümlü ədəbiyyat kafedrasının təşkili məsələsi bu gün də aktual görünür.

1980-ci ildən etibarən institut "Axundov günləri" elmi-kültüvi və tədris-mədəni layihəsini reallaşdırmağa başladı. Tələbələrə elmi konfrans və olimpiadlarda iştirakı, onların İttifaqın digər pedaqoji institutlarına birillik sta-

jirovkaya göndərilməsi, tələbə inşaat dəstələrində iştirak və sair proqramlar tələbə həyatına böyük canlanma gətirmişdi.

Milli, o cümlədən Azərbaycan məktəblərində rus dilinin tədrisində yeni yanaşmaların tətbiqinin vacibliyi 80-ci illərin ikinci yarısında ciddi şəkildə qoyulmuşdu. İnstitutun rus dili və onun tədrisi metodikası kafedralarının alim və metodistləri professor F.H. Hüseynov rəhbərliyi ilə tərtib olunan yeni nəsil tədris proqramları və dərslərlərinin tərtibinə fəal şəkildə cəlb olunurlar. Respublika məktəbləri üçün yeni nəsil rus dili dərslərlərinin yazılması, yeni yanaşmaların vacibliyi məsələsi 90-cı illərin ortalarında yenidən gündəmə gətirildi.

M.F.Axundov adına Azərbaycan Pedaqoji Rus Dili və Ədəbiyyatı İnstitutu müstəqilliyimizin ilk onilliyində çətin və məsuliyyətli bir tarixi dövrü böyük itkisiz yola verdi. İnstitutun maddi-texniki və elmi-metodiki bazası, kadr potensialı, onilliklər boyu burada formalaşmış elmi istiqamətlər və məktəblər qorunub saxlanıldı. 1947-ci ildən nəşr edilən və 90-cı illərin başlanğıcında fəaliyyətini dayandıran "Azərbaycan məktəbində rus dili və ədəbiyyatı" elmi-metodiki jurnalı institutun dəstəyi ilə tezliklə nəşrinə bərpa etdi və 2003-cü ildən artıq yeni statusda və tərtibatda "Azərbaycanca-rusca lüğət" adı altında buraxılmağa başladı.

80-ci illərin sonu - 90-cı illərin əvvəllərində Dağlıq Qarabağ ətrafında Ermənistan və Azərbaycan arasında başlanan münaqişə M.F.Axundov adına Azərbaycan Pedaqoji Rus Dili və Ədəbiyyatı İnstitutunun fəaliyyətinə mənfi təsir göstərdi. Ulu öndər Heydər Əliyevin hakimiyyətə qayıdışı hadisələrə ayıq və obyektiv qiymət verməyə, sıx təhsil əlaqələrinə malik olduğumuz Rusiya ilə münasibətləri stabiləşdirməyə imkan yaratdı. MDB və dünyada formalaşan yeni siyasi, iqtisadi, mədəni və insani münasibətlərə uyğun olaraq, M.F.Axundov adına Azərbaycan Pedaqoji Rus Dili və Ədəbiyyatı İnstitutunda "Rus dili və ədəbiyyatı müəllimliyi" ixtisası ilə yanaşı, 1996-cı ildən digər slavyan dillərinin öyrənilməsinə qərar verildi.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyevin 13 iyun 2000-ci il tarixli fərmanı ilə ölkənin təhsil sisteminin təkmilləşdirilməsi, o cümlədən M.F.Axundov adına Azərbaycan Pedaqoji Rus Dili və Ədəbiyyatı İnstitutunun bazasında öz istiqaməti üzrə unikal bir tədris ocağı kimi tanınan Bakı Slavyan Universitetinin yaradılması ilə bağlı mühüm addım atıldı. MDB məkanında formalaşdırılmış digər slavyan universitetlərindən fərqli olaraq, Bakı Slavyan Universiteti yalnız Azərbaycanın təşəbbüsü və iştirakı ilə təşkil olundu.

Bu gün Bakı Slavyan Universiteti Qafqazda ən böyük rusistika və slavistika mərkəzi kimi fəaliyyətini davam etdirir, azərbaycanşünaslıq, türk-slavyan əlaqələri, avrasiyaçılıq elmi istiqamətləri üzrə sanballı elmi-tədqiqat aparır, xalqımızın malik olduğu multikultural dəyərlərin dünyada layiqincə tanınması və təbliği işinə xidmət edir, beynəlxalq elmi konfranslar keçirir. Yaxın və uzaq xaricdən gələn onlarla gənc Azərbaycan və rus dillərinə məhz bizim universitetdə yiyələnrək, bakalavriat, magistratura və doktorantura səviyyələrində müxtəlif ixtisaslar üzrə keyfiyyətli təhsil alırlar.



Bakı Slavyan Universiteti respublikamızın böyük elmi-pedaqoji potensialına malik ali təhsil ocaqlarındandır. Universitetin professor-müəllim heyətinə 50-dən çox elmlər doktoru, professor, 200 fəlsəfə doktoru, dosent və 200-dən yuxarı baş müəllim və müəllim daxildir.

Ondan çox ölkənin dövlət və hökumət başçıları, siyasi və dini xadimlər BSU-nun Fəxri doktorlarıdır.

BSU-nun Rusiya, Ukrayna, Bolqarıstan və Belarusda Azərbaycanşünaslıq, Azərbaycan dili və mədəniyyəti mərkəzləri fəaliyyət göstərir. Xarici tərəfdaş universitetlərlə çoxsaylı əməkdaşlıq müqavilələri əsasında əcnəbi mütəxəssislər BSU-da, bu universitetin pedaqoq və alimləri xaricdə işləməyə imkan əldə ediblər.

Təsədüfi deyil ki, Rusiya Federasiyasının prezidenti V.V.Putinə BSU fəxri doktoru diplomunun təqdimatı mərasimində Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyev universitet kollektivinin fəaliyyətini yüksək qiymətləndirmişdir.

İnstitutun ilk rektoru (1946-1959) əməkdar müəllim Loginov Aleksey Spiridonoviç təyin olunmuşdur. Bu təhsil ocağının əsasını qoyanlardan biri, görkəmli pedaqoq Qulam Məmmədli 1959-1966-cı, professor Ağamməd Abdullayev 1966-1970-ci, məşhur leksikoqraf, professor Məmməd Tağıyev 1970-1972-ci illərdə rektor işləmişlər. 1972-1982-ci illərdə dosent Əli-Ağa Məmmədov, 1982-1988-ci illərdə dosent Fəridə Sultanzadə, 1988-1989-cu illərdə professor Bayram Tahirbəyov bu vəzifədə çalışmışlar. M.F.Axundov adına APRDƏİ üçün çətin və məsuliyyətli bir dövrdə (1990-1997) rus dilçiliyi üzrə tanınmış alim, əməkdar elm xadimi, professor Firudin Hüseynov instituta rəhbərlik etmiş və sonrakı üç il ərzində rektor vəzifəsinin icrası prorektor, professor Rafiq Novruzova tapşırılmışdır.

M.F.Axundov adına APRDƏİ-nin bazasında BSU-nun yarandığı, yeni ixtisasların, fakültə və şöbələr, elmi laboratoriya və tədris-mədəniyyət mərkəzlərinin açıldığı 2000-2014-cü illərdə əməkdar elm xadimi, AMEA-nın müxbir üzvü, görkəmli filoloq professor Kamal Abdullayev, 2014-2016-cı illərdə isə ədəbiyyatşünas-alim professor Asif Hacıyev rektor vəzifəsində çalışmışlar. Prezidentin sərəncamı ilə 2016-cı ilin iyun ayında respublikanın əməkdar müəllimi, YAP Siyasi Şurasının üzvü, YAP Qadınlar Şurasının sədri, ədəbiyyatşünas professor Nurlana Əliyeva BSU-nun rektoru təyin olundu.

Universitetin 70 illik tarixindən bəhs edən yubiley nəşrinə yazılmış ön sözümdə rektor professor N.M.Əliyeva yazır: "Professorlar Məmməd Tağıyev və Firudin Hüseynovun lüğətçilik və frazeologiya, professorlar Mikayıl Rəfil, Murtuz Sadıxov, Həbib Babayevın əsasını qoyduqları ədəbi əlaqələrin tədqiqi, professorlar Leyla Vəkilova, Bəşir Əhmədov, Çingiz Bədəlov tərəfindən formalaşdırılan pedaqoji və metodiki istiqamət, akademik Kamal Abdullayevin söy və təşəbbüsləri ilə universitetin müasir inkişaf mərhələsində təşəkkül tapmış tərcüməşünaslıq, azərbaycanşünaslıq və multikulturalizm, professor Məmməd Qocayevin dostoyevskişünaslıq və s. məktəb və elmi istiqamətlərin bu gün layiqli davamçıları var".

Bu gün BSU-nun slavyan ölkələrində fəaliyyət göstərən Azərbaycan dili və mədəniyyəti mərkəzləri azərbaycanşünaslığın və xalqımıza xas olan multikultural dəyərlərin bu regionlarda və bütövlükdə MDB və Avropa məkanında yayılmasına çalışır, yunan-slavyan və roman-german mədəniyyəti nümunələrinin Azərbaycanda tanınmasına və gənc nəslin bu mədəni irsə dərindən yiyələnməsinə söy göstərir. Burada rus və digər slavyan dilləri və ədəbiyyatları üzrə ciddi tədqiqatlar həyata keçirilir, təkcə respublikamız üçün deyil, həm də

bir çox MDB və Şərqi ölkələri üçün yüksəkixtisaslı mütəxəssislər hazırlanır.

Universitetdə bakalavriat səviyyəsində 15-dək, magistratura səviyyəsində 30-dan artıq ixtisas üzrə mütəxəssis hazırlığı həyata keçirilir.

BSU-da beş fakültə, əlavə təhsil, magistratura, doktorantura və qiyabi təhsil şöbələri, məktəb-lisey kompleksi, 25 kafedra və 1 idman klubu, 5 elmi-tədqiqat laboratoriyası, 12 tədris-mədəniyyət mərkəzi, dissertasiya şurası və s. strukturlar fəaliyyət göstərir, "BSU-nun elmi əsərləri" ("Dil və ədəbiyyat", "İctimai elmlər" seriyaları), "Azərbaycanda rus dili və ədəbiyyatı" jurnalı, "Humanitar elmlərin öyrənilməsinin aktual problemləri" və "Tağıyev oxuları" elmi məcmuələri, "Tələbə dünyası" qəzeti nəşr edilir.

Hazırda universitetdə xaricilər üçün hazırlıq qruplarında, bakalavriat, magistratura və doktorantura səviyyələrində 201 nəfər əcnəbi vətəndaş təhsil alır.

Tələbə layihələri içərisində 2004-cü ildən mütəmadi keçirilən "Bir günlük xəlifə" tələbə özüidarəetmə tədbirini xüsusilə qeyd etmək olar. Ulu öndərin həyat və yaradıcılığında bəhs edən viktorinada universitetimizin tələbələrindən ibarət komanda 43 ali məktəb komandası arasında birinci olub (2014). "Avrovizion" musiqi yarışmasında ölkəmizi layiqincə təmsil etmiş Eldar Qasımov universitetimizin, Aysel Teymurzadə isə liseyimizin yetimləridir.

BSU "Multikulturalizm ili" ilə əlaqədar həyata keçirilən tədbirlərin fəal iştirakçısıdır. Bu ilin noyabr ayında universitetdə Beynəlxalq Tolerantlıq Günü xarici qonaqların, müvafiq dövlət qurumları təmsilçilərinin iştirakı ilə təntənəli şəkildə qeyd edildi, respublikanın müxtəlif təhsil müəssisələrinin tələbə, magistrat və şagirdlərinin iştirakı ilə elmi konfrans təşkil olundu.

2016-2017-ci tədris ilinin əvvəlində universitetdə başlanmış əsaslı təmir işləri bütün auditoriyaların, tədris-mədəniyyət mərkəzləri, elmi-tədqiqat laboratoriyaları və kafedraların maddi-texniki bazasını yenidən qurmağa, universitet idarəçiliyi və tədrisin təşkildə elektron idarəetməyə keçidə, elektron kitabxananın yaradılması istiqamətində addımlar atmağa imkan yaradıb.

Yeni dərslərin ilin günlərindən başlayaraq maraqlı tədbirlərə, respublika ziyalıları və ictimaiyyətinin nümayəndələri, xarici qonaqlarla görüşlərə və tələbələrə iştirakı ilə ədəbi-bədii kompozisiyalara, universitetin görkəmli alimlərinin yubileylərinin keçirilməsinə başlanılıb. Dekabrın 2-də tanınmış dostoyevskişünas-alim və tərcüməçi, böyük pedaqoq professor Məmməd Qocayevin BSU-da müəllimlik fəaliyyətinin 50 illiyi və anadan olmasının 75 illiyi böyük təntənə ilə qeyd olundu.

Bolqarıstanın vitse-prezidenti Marqarita Popova, Polşa, Çexiya, Rusiya, Ukrayna, Bolqarıstan səfirliklərinin və universitetlərinin rəhbərləri ilə BSU-da görüşlər, bu ölkələrə aid tədris-mədəniyyət mərkəzlərində şagird və tələbələrə iştirakı ilə təşkil olunan tədbirlər böyük maraqla qarşılanıb. Tələbələrə ictimai işlərə cəlb olunması, milli ruhda formalaşması, tələbə həmkarlar, gənclər, YAP təşkilatları, müxtəlif dərəcə və studiyalar ətrafında toplaşması universitetin yeni rəhbərliyinin hədəfə aldığı ən ciddi məsələlərdir. Son dövrdə universitetin fəaliyyəti, burada qısa müddət ərzində görülən işlər barədə ABS-ın, Polşanın, Bolqarıstanın və Rusiyanın ən nüfuzlu mətbuat orqanlarında məqalələr dərc olunub. MDB-nin yaranmasının 25 illiyi münasibətilə BSU rus dilinin tədrisi, qorunub saxlanması və təbliği istiqamətində fəaliyyətinə görə Fəxri Fərmanla təltif edilib.